

ALL VERDENS

Historie

 SAGA
EGMONT



**KRIGEN
BLIR KALD**

ALL VERDENS

Historie

 SAGA
EGMONT



**KRIGEN
BLIR KALD**

All Verdens Historie

Krigen blir kald

SAGA Egmont

Krigen blir kald

Cover image: Getty Images

Copyright © 2019, 2020 All verdens historie and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726401738

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Et jernteppe splittet europa

Med Aksemaktenes kapitulasjon i 1945 var seks grufulle år endelig over. Freden hadde likevel ikke vart lenge før trusselen om krig igjen dukket opp. Sovjetunionen og USA stilte seg i spissen for hver sin blokk av allierte i Den kalde krigens oppgjør mellom kapitalisme og kommunisme – en konflikt som lett kunne bli glovarm hvis supermaktene valgte å ta i bruk de nyutviklede atombombene.

Under en oppstand i 1956 forsøkte Ungarns befolkning forgjeves å rive hull i "Jernteppet", som sperret innbyggerne inne i et sovjetdominert Øst-Europa. Andre blodige oppgjør brøt ut på 1950-tallet – ikke minst Koreakrigen, som kostet millioner av menneskers livet. Bind 24 av EN VERDEN I KRIG tar opp Den kalde krigens første år.

God leselyst!

1. Brødrefeide startet den kalde krigen

Freden etter 2. verdenskrig hadde bare vart ett års tid da gjenlyden av skuddsalver igjen preget det ville fjellandskapet i Hellas. Kommuniste og konservative sloss intenst om makten, og snart blandet Øst- og Vestblokkens rivaliserende stormakter seg i striden.

Taust beveget en kolonne geriljasoldater seg gjennom nattemørket mot den lille, søvnige byen Litochoro ved foten av fjellet Olympos nord i Hellas. Noen få år tidligere hadde mennene kjempet som partisaner mot Hitlers okkupasjonstropper, men denne natten i mars 1946 skulle våpnene rettes mot andre grekere. De 33 soldatene var væpnet til tennene og hadde med seg en morter som var spent fast på ryggen av et muldyr. Før krigerne rykket inn i gatene i Litochoro på vei mot målet – politistasjonen – kappet et par av mennene telefonlinjene i byen. Da ingen innbyggere lenger var i stand til å ringe etter hjelp utenfra, kunne geriljasoldatene innlede angrepet.

Gendarmer og nasjonalgardister på politistasjonen fikk ikke noe varsel før mortergranater plutselig fikk bygningen til å riste. Søvnndrukne og bare halvt påkledde strømmet 14 mann ut for å ta opp kampen, men de ble fanget i et kuleregn. Seks-sju gendarmer og soldater ble drept – resten gav opp den ulike kampen og strakte hendene i været. Angriperne lot betjentene leve, satte fyr på politistasjonen og forsvant tilbake i mørket. Aksjonen var tenkt som en advarsel til kongen og styret i Aten om at

kommunistene i Hellas ville bite fra seg hvis ikke venstrefløyen fikk rejgerings-poster og andel i makten. Men i stedet for å høste innrømmelser førte begivenhetene i Litochoro bare til at Hellas stod helt på kanten av stupet til avgrunnen - til åpen borgerkrig.

KOMMUNISTER BEKJEMPET TYSKERE

Politisk strid var hverdagen i Hellas lenge før politistasjonen i Litochoro brant ned til grunnen. Før 2. verdenskrig hersket et høyrediktatur støttet av kongen, og politiet drev klappjakt på lederne av det forbudte kommunistpartiet KKE. Men maktbalansen endret seg med Hitlers invasjon i 1941. Kong Georg 2. og ministrene hans stakk av til London og dannet en eksilregjering. Det politiske tomrommet ble utfyllt av KKEs toppfolk, som hadde årelang erfaring med illegalt arbeid. Kommunistene manet til kamp mot den tyske okkupasjonen og dannet frigjøringshæren ELAS, som vokste seg større enn andre motstandsgrupper.

50 000 kommunistiske partisaner tok full kontroll over store fjellområder og jaktet på tyske tropper, tilhengere av kongen og medlemmer av andre motstandsgrupper.

I London regnet Winston Churchill fremdeles kong Georg 2. for den legitime herskeren i Hellas. Men krigens nødvendighet tvang britene til å samarbeide med ELAS.

”ELAS er den eneste grupperingen i Hellas som kan hjelpe oss effektivt med å drepe tyskere”, konstaterte den britiske generalen Henry Wilson i en rapport. Storbritannia sendte våpen og rådgivere til partisanene, selv om antikommunisten Churchill fryktet at ELAS ville forsøke å ta makten etter krigen. Briten fikk rett.

RØD MAKTOVERTAKELSE SLO FEIL

I Hellas sluttet 2. verdenskrig plutselig da Hitler trakk okkupasjonsstyrkene sine ut i oktober 1944. ELAS' partisaner var i praksis landets nye herrer – bortsett fra i Aten, der en liten britisk innsatsstyrke tok kontrollen. Britene fikk snart selskap av den greske eksilregjeringen. Tøffe forhandlinger om makten i landet gikk i vranglås, og det brøt ut kamper i desember 1944. ELAS' partisaner beleiret britene i sentrum av Aten og gjennomførte blodige utrensninger i forstedene.

Hundrevis av grekere ble likvidert på mistanke om samarbeid med tyskerne eller sympati for kongen.

Men etter en måned gav ELAS opp. Britene hadde fløyet inn forsterkninger, og samtidig motsatte Josef Stalin seg en kommunistisk totaloffensiv. Sovjetdiktatoren hadde nemlig inngått en hestehandel med Churchill.

”La oss bli enige om interessene våre på Balkan”, hadde Churchill sagt da han en sen kveldstime satt overfor sovjetlederen under et toppmøte i Moskva i oktober 1944.

”Hva sier du til å få 90 prosents overherredømme i Romania og at vi får 90 prosent av innflytelsen i Hellas, og så deler vi Jugoslavia fifty-fifty?” spurte britten. I Ungarn skulle Sovjetunionen og Storbritannia også ha like stor makt, mens Stalin fikk lov til å dominere Bulgaria.

Etter litt kjøpslåing gikk Stalin med på avtalen, som selv den usentimentale Churchill senere kalte ”lite gunstig”. Sovjetunionens leder fikk mest ut av overenskomsten og ofret gjerne kommunistene i Hellas.

ELAS' toppfolk våget ikke å trosse den mektige Stalin og gav opp den væpnede kampen. Partisanhæren oppløste til og med seg selv mot løfter om frie valg og en folkeavstemning om monarki eller republikk. Men de rolige månedene som fulgte, skulle vise seg å være en kortvarig våpenhvile.

PARTISANER ANGREP LANDSMENN

De greske kommunistene trodde våren 1945 at tiden jobbet for partiet. Anført av generalsekretæren Nikos Zachariadis forventet kommunistene å vinne stort når folket gikk til stemmeurnene. Men framtidsvisjonene bleknet snart. Den greske høyreregjeringen gjorde alt for å holde ELAS-folk utenfor innflytelse. Mens grekere som hadde vært i militærenheter under tyskerne, ble tatt opp i landets nye hær, var ekspartisaner utelukket. Politiet begynte derimot å arrestere ELAS-medlemmer, som ble anklaget for mord og utplyndring av grekere under den tyske okkupasjonen. På slutten av året i 1945 ventet oppimot 20 000 fanger på å komme for retten. Noen ELAS-folk kom aldri lenger enn til fangeleirene, der de ble likvidert av hevngjerrige grupper fra høyrefløyen.

”Siden fiendene våre fortsetter sin ensidige borgerkrig, vil vi svare igjen med samme mynt: våpen”, sa Zachariadis under et partimøte i februar 1946. Ordene var tomme og skulle bare brukes til å presse innrømmelser ut av regjeringen. Men i de greske fjellandsbyene fikk ekspartisaner nok av regjeringens forfølgelse, og 31. mars angrep en lokal gruppe politistasjonen i Litochoro.

Aksjonen ble startskuddet til flere aksjoner våren 1946. Partisanene angrep vanligvis avsidesliggende politiposter i fjellene, der forsterkninger brukte lang tid på å nå fram, og angriperne kunne forsvinne ut i vilnisset. Borgerkrigen var en realitet, som Zachariadis nølende satte seg i spissen for.

KOMMUNISTLEDER BYGDE OPP PARTISANHÆR

Nikos Zachariadis bestemte seg for å smelte sammen spredte partisaner til en hær. Posten som feltherre gikk til general Markos Vafiadis, som hadde vært politisk kommissær i ELAS under 2. verdenskrig. Vafiadis ble en

sagnomsust skikkelse. Høyreregjeringen utropte generalen til "samfunnsfiende nr. 1", mens andre grekere beundrende kalte Vafiadis for "Fjellenes Konge". Geriljalederen styrket dessuten ryktet sitt med dristige aksjoner. Partisaner trengte for eksempel dypt inn i byen Sparta, stormet fengselet og slapp fri 200 fanger. I desember 1946 proklamerte Vafiadis at partisangruppene utgjorde en forent hær - "Den demokratiske hæren i Hellas" eller DSE. Mange kommunister kjempet på Peloponnes-halvøya i sør, men DSE stod særlig sterkt i Nord-Hellas, der befolkningen støttet opp om kampen. Der var opprørerne dessuten i nærheten av gavmilde venner.

NABOLAND HJALP TROSFELLER

Kommunister hadde kommet til makten i nabolandene til Hellas i Albania, Jugoslavia og Bulgaria, og i januar 1947 begynte landene å forsyne DSE med våpen. Dessuten tillot regimene at den greske opprørshæren opprettet treningsleirer innenfor landenes grenser.

Jugoslavia var de greske kommunistenes største velgjører og leverte 35 000 geværer, over 5000 maskingeværer samt panservernvåpen og miner. Jugoslavene hadde likevel en baktanke med støtten. Landets leder, Josip Tito, drømte nemlig om å få den nordgreske provinsen Makedonia som takk for hjelpen når borgerkrigen var vunnet. Uten Stalins aksept hadde ikke hjelpen vært mulig. Men Sovjetunionens forhold til Storbritannia hadde kjølnet raskt, og hestehandelen med Churchill veide ikke lenger så tungt i Moskva. Sovjetlederen gav derfor kommunistene på Balkan lov til å støtte kameratene i Hellas.

Våpenhjelpen betød at opprørshæren kunne operere i enheter på 70-100 mann. Gruppene var dermed vesentlig